

Васьків Т.Р.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ДІЯЛЬНІСТЬ ТАЄМНОЇ КОЛЕГІЇ СТАРШИН У СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ НА ПОДІЛЛІ (ЛИСТОПАД – ГРУДЕНЬ 1919 РОКУ)

У статті здійснити реконструкцію діяльності таємної Колегії старшин, організації в середовищі Української Галицької армії (далі – УГА) в період дії угоди з Добровольчою армією Антона Денікіна. В процесі написання статті було використано принципи об'єктивності та історизму. Також було використано методи аналізу, синтезу, історичної реконструкції, просопографічний та порівняльно-історичний методи наукового дослідження. В ході роботи було відтворено, піддано реконструкції та проаналізовано діяльність української таємної Колегії старшин в складі УГА. Доведено, що в період Української національної революції та визвольних змагань (1914–1923 рр.) представники УГА вели боротьбу за соборну незалежну Українську державу. Союз, котрий було укладено з Добровольчою армією Півдня Росії у Зятківцях не мав політичного характеру та не відображав справжніх національних поривань галичан. Це була вимушена акція, вчинена вождем Начальної команди української галицької армії М. Тарнавським під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників.

Проаналізовано, що таємна Колегія старшин УГА сформувала українську політичну опозицію старшині, котра симпатизувала А. Денікіну та була лояльною до Добровольчої армії Півдня Росії. Проте, не було остаточно вибудовано структуру організації в УГА та не сформовано політичний провід. Контакт з Є. Петрушевичем встановити не вийшло та возз'єднання з Дієвою армією УНР по факту не відбулось. Однак, це не було виною спілки. Вона намагалась за складних умов тотального наступу більшовиків та епідемії тифу зберегти загальнонаціональний проукраїнський характер УГА. Ревком УГА, створений на її базі, зумів заопікуватись хворими військовими, котрі потрапили під окупацію більшовиків. Це допомогло врятувати їхні життя, зберегти інформацію про національні змагання та продовжити боротьбу за українську державу вже у іншому руслі. Її колишні члени вели боротьбу за незалежність України в міжвоєнний період у лавах УВО, ОУН, чи захищали українців на політичних процесах в судах (С. Шухевич). А переговори та спроба укладення союзу УГА з Дієвою армією УНР вказує на безпідставність тверджень того, що переведення М. Тарнавським галицьких військових сил до Добровольчої армії Півдня Росії стало денонсуванням акту Злуки. Не зважаючи на політичну кон'юнктуру, котру формували лідери Національних змагань, тяглість до створення єдиної соборної Української держави зберігалась серед галичан та наддніпрянців завжди. Діяльність Колегії старшин є частиною боротьби за спільну державу в період Української національної революції 1914–1923 рр.

Ключові слова: УГА, Таємна Колегія старшин, УНР, ЗОУНР, С. Петлюра, Є. Петрушевич, М. Тарнавський, Доброармія.

Постановка проблеми. Цілком очевидно, що для більшої частини представників УГА союз з військами А. Денікіна, одного з найбільших прихильників відновлення «єдиної і неділімої Росії» в середовищі білогвардійського руху та кумира теперішнього диктатора Російської Федерації В. Путіна, був як мінімум некомфортний. Різне ставлення до українського питання українців УГА з одного боку, та росіян Доброармії з другого боку створили умови до утворення таємних спілок серед галичан з метою зберегти національну ідентичність їх як українців. На базі цього протиріччя

постала Колегія старшин. Вона об'єднала в собі українських офіцерів, котрі не погоджувались з політикою військової верхівки УГА. Метою її діяльності було збереження національних інтересів в середовищі галицького війська. Ця організація намагалася максимально поширити свій вплив серед Галицької армії, розробила відповідну структуру та наводила контакти з Дієвою армією УНР в регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Джерельною базою дослідження є, в основному, мемуарна спадщина причетних до діяльності

колегії осіб: С. Шухевича, Д. Паліїва, М. Тарнавського, Н. Гірняка. В сучасній історіографії це питання майже не розглядалось. Є згадки в працях В. Солдатенка, О. Завальнюка та в довіднику, присвяченому УГА авторства В. Кучерука.

Постановка завдання. Висвітлити діяльність таємної Колегії старшин в середовищі УГА на Поділлі у листопаді – грудні 1919 р., тобто в період дії угоди з Добровольчою армією А. Денікіна.

Виклад основного матеріалу. Після переходу УГА за Збруч та об'єднання з Дієвою армією УНР, розпочалася спільна боротьба українських військ проти наступаючих більшовицьких та денікінських армій. Під час військових операцій, в кінці літа та на початку осені 1919 р., було повернуто Київ, проте не на довго. В ході активних наступальних дій червоної армії з півночі, білогвардійців з півдня та початку епідемії тифу українські об'єднані війська в жовтні 1919 р. опинились у так званому «Трикутнику смерті».

Щоб зберегти військо і вийти з цієї ситуації Начальний вождь НКГА М. Тарнавський 5 листопада 1919 р. на станції Зятківці укладає угоду з представником Добровольчої армії Півдня Росії генерал-майором Я. Слащовим, згідно з якою УГА переходила в підпорядкування до Доброармії. Н. Гірняк називав цей союз формальністю [4, с. 5]. Через ці події 6 листопада Диктатор ЗОУНР Є. Петрушевич віддав наказ змістити з займаних посад Начального вождя НКГА М. Тарнавського та Голову штабу НКГА А. Шаманека. Їх було арештовано та звинувачено у зраді. А 13–14 листопада їх обох було піддано воєнному трибуналу. Суд під головуванням С. Шухевича не побачив у діях підсудних злочинних намірів і виправдав їх [2, с. 9].

Після укладення союзу з Добровольчою армією та воєнного трибуналу над Мироном Тарнавським, УГА втратила спільні з Дієвою Армією УНР позиції та опинилась на іншому боці фронту. Це рішення не було продиктоване політичними вподобаннями Начального вождя НКГА. У своїх мемуарах М. Тарнавський згадував, що пішов на це з двох причин: перша – УГА нагадувала пересувний шпиталь, а не армію. Другою причиною була недовіра до Верховного Отамана Директорії С. Петлюри, котрий за спинами галичан вів переговори з поляками [20, с. 137]. Внаслідок цих непорозумінь загострилися відносини в середині Директорії між Є. Петрушевичем та С. Петлюрою, що призвело до тимчасового припинення зв'язків між ними. Диктатор ЗОУНР перебрався до Відня з метою звідти впливати на країни Антанти для

вирішення українського питання. А Верховний Отаман відправився до Польщі для продовження переговорів про спільні воєнні дії проти більшовиків. В результаті – українські сили на Поділлі опинилась без політичного керівництва. Гостро це відчувалось в УГА, котра перебуваючи в союзі з Доброармією потребувала збереження українського національного вектору розвитку.

Епідемія тифу, яка охопила значні території Поділля і розповсюдилася серед війська призвела до втрати боєздатності частин УГА. Дослідник М. Ковальчук подає дані, що від початку переходу за Збруч з 16 липня і до 30 листопада чисельність армії скоротилася у два рази [8, с. 42]. Медичні частини не могли впоратись з такою кількістю хворих. Санітарних матеріалів не вистачало для захисту армії від хвороби. Полковник А. Бурачинський, шеф санітарної служби УГА, на Судовому процесі над М. Тарнавським у справі з укладенням союзного договору з Денікінською армією свідчив, що санітарні проблеми розпочались ще до переходу за Збруч. Епідемія хвороби загострилась в кінці жовтня. Тоді було 10–11 тис. хворих, що складало 20–22% загальної армії [18, с. 19].

УГА відчувала гостру потребу не тільки в санітарних матеріалах та медикаментах але і в озброєнні, припасах та амуніції. Військовий трибунал над М. Тарнавським визнав, що УГА не мала можливості до наступу чи відступу і не могла вести боротьбу [18, с. 56]. Н. Гірняк згадував, що на початку листопада 1919 р.: «Перед її очима [УГА] згас той високий ідеал, за який вона, з першої хвилини свого існування – серед нечуваних в історії воєн, недотач у виряді, озброєнні, харчах, у воєнному й санітарному матеріалі – героїчно змагалася» [4, с. 5].

Нове керівництво НКГА складалось з Начального вождя О. Микитки та начальника штабу Г. Ціріца. С. Шухевич в спогадах згадував, що Вождь НКГА був талановитим і сміливим військовим, але він був маріонеткою в руках Начальника штабу та був цілком від нього залежним [25, с. 122]. Німець оточив себе лояльними офіцерами і впроваджував політику на зближення УГА з Доброармією.

Протягом листопада та початку грудня 1919 р. позиції Добровольчої Армії Півдня Росії поступово ослабли, що призвело до взяття більшовиками Києва. Повстанські загони Я. Шепеля та партизанські частини М. Омеляновича-Павленка і Ю. Тютюнника діяли на Поділлі. Революційна повстанська армія України Н. Махна завдавала ударів на Лівому березі Дніпра. Отож, поразка

А. Денікіна на Півдні України залишалась питанням часу.

Згідно з Зятківським договором УГА мала перейти на позиції Погребище-Липовець [6, с. 278]. Проте командування Доброармії виводити галицьку армію з своїх позицій не збиралося. Д. Паліїв, ад'ютант генерала М. Тарнавського згадував, що Галицька армія отримала наказ тримати позиції на Житомирському напрямі. В результаті цього у середовищі УГА поширювалось переконання, що «полк. Ціріц заведе армію в пропасть» [15, с. 15].

О. Левицький згадував, що в цих умовах та з метою запобігти анархії на Поділлі формувались та діяли українські осередки. Вони намагались дати політичний провід українським арміям, що знаходились в регіоні. Ними були: «Краєва Рада» в Хмільнику, влада на чолі з І. Макухом в Липівцях-Гайсині, «Національний союз» у Вінниці, та інші [11, с. 178].

Однією з таких організацій була Таємна Колегія старшин УГА у Вінниці. В довідник, під редакцією В. Кучерука вона ввійшла під назвою «Колегія старшин» [10, с. 148]. Проте в спогадах її діячів вона так ніколи не називалась. О. Завальнюк дає їй дефініцію «Таємна колегія» [7, с. 117]. Обидва терміни відповідають її суті. Це була таємна організація старшин УГА налаштована проти Доброармії та лояльних до неї представників НКГА. До складу колегії входив український старшинський склад війська.

Д. Паліїв згадував, що створення Колегії старшин розпочалось під час зустрічі у помешканні Л. Шепаровича, з відновлення політичного проводу УГА. Через два дні після зустрічі на квартирі відбувся збір з шістнадцяти старшин, де було сформовано «Колегію п'яти», куди ввійшли: С. Шухевич як голова, О. Лисняк, І.-Д. Молящій, Л. Турчин та Д. Паліїв [16, с. 16]. А згідно зі спогадів С. Шухевича до колегії ввійшли: С. Шухевич, П. Булеба, Д. Паліїв, О. Лисняк, П. Микита. Пізніше до неї ввійшли по поручнику з кожного корпусу УГА: Ю. Шепарович, І.-Д. Молящій, та О. Гачкевич [25, с. 134].

Завдання, які намагалась вирішити Колегія старшин були:

1. Дати УГА політичний провід;
2. Відновити зносини з Є. Петрушевичем;
3. Налагодити контакти з повстанськими загонами Я. Шепеля та Ю. Тютюнника, котрі діяли в регіоні та з групою генерала М. Омеляновича-Павленка;
4. Встановити зв'язок з більшовиками з метою отримати інформацію як вони ставляться до

УГА на випадок поразки Доброармії [25, с. 134], [4, с. 7–8].

По своїй політичній приналежності колегія не була радикальною, як припускає О. Завальнюк [7, с. 219]. До неї входили представники різних політичних течій Галичини. С. Шухевич не входив до радикальних організацій і не був членом ніякої галицької партії. Навпаки, він був представником поміркованої в політичному плані спортивної організації «Сокіл» [3, с. 51]. Колегія старшин сформувалась не за партійним чи політичним принципом, а як опозиція до чинної НКГА через недовіру УГА до Начальника штабу – Густава Ціріца.

Для виконання першого пункту колегія зайнялась формуванням своєї структури. Протягом тижня було сформовано відділи, куди ввійшли по три представники від колегії при командуванні корпусів. Корпусні осередки формували філії в бригадах. Останні, в свою чергу, займались створенням в полках свого представництва [16, с. 16]. В середині грудня відбулась зустріч П. Булеби з начальником мобілізаційного відділу армії УНР Н. Гірняком на якій ішлося про існування та функціонування Колегії старшин. П. Булеба сказав: «Ми намагаємось впливати на корпуси через наших довірених старшин, але досі нам не вдалося ні одне потягнення. Отже в практиці наші впливи рівняються нулеві» [4, с. 13].

Через деякий час після цієї зустрічі Начальний Вождь НКГА О. Микитка захворів на тиф і Г. Ціріц вирішив зробити тимчасовим Вождем генерала А. Кравса. С. Шухевич характеризував його як хорошу людину і військового, але сприятливим до маніпуляцій зверху, що було на руку Начальнику штабу. [25, с. 142]. Він же запропонував під час зборів Колегії старшин випередити Г. Ціріца в цьому, та висунув кандидатуру М. Тарнавського [25, с. 143]. Для реалізації цього проекту до О. Микитки було відправлено Д. Паліїва, з метою переконати його в цьому рішенні. Уже 16 грудня 1919 р. М. Тарнавський став виконувачем обов'язків Начального Вождя НКГА і знаходився при цій посаді до 14 січня 1920 р. [5, с. 144–168]. Він був своєю людиною для колегії та знав про її існування, але сам до неї не входив. Про всі рішення таємної організації йому доповідав ад'ютант Д. Паліїв [20, с. 145].

Перше, що зробив М. Тарнавський на посаді, це 17 грудня 1919 р. віддав наказ про створення політичного проводу в УГА на час відсутності Є. Петрушевича. До нього, згідно з наказом мали би ввійти відомі галицькі політики, конкретних

імен наказ не містить [5, с. 145], [24, арк. 240]. Проте ми не володіємо матеріалами про її діяльність. Є. Бродієвич у своїх спогадах вказував, що йому не було відомо хто входив до політичного проводу, є версія того що, нею керував І. Макух [1, с. 50]. Проте в своїх спогадах він про це не згадував [13]. Цієї думки притримувались також і О. Левицький [11, с. 178] і В. Солдатенко [19, с. 428]. С. Шухевич згадував, що О. Лисняк натискав на О. Микитку з метою залучити до політичного проводу УГА І. Макуха. [25, с. 137]. Проте, немає інформації про те, чи ці дії призвели до результату. Найбільш ймовірно, саме Колегія старшин виконувала функції політичного проводу і зберегла свою анонімність. Про це свідчать спогади учасників. Згідно з їхніми даними генерал М. Тарнавський передав вирішення політичних питань колегії, поки сам займався військовими справами [16, с. 17]; [25, с. 145]. Це може бути правдою, адже у своєму наказі, від 17 грудня він не вказував хто має очолювати політичний провід УГА, лиш слова «з відомих наших політиків» [24, арк. 240]. Враховуючи той факт, що Колегія старшин була таємною організацією, такий загальний зворот в офіційному наказі, котрий потребує точного і конкретного висловлювання підтверджує те, що саме її було залучено до політичного проводу.

Відновлюючи політичний провід, Колегія старшин не забувала про важливість і доцільність відновити зв'язок з представниками української влади, і в першу чергу з Диктатором Є. Петрушевичем. Для цього підвернувся один випадок. Г. Ціріц в процесі реорганізації УГА планував залучити до її складу українських галицьких вояків Австро-Угорської армії, котрі все ще перебували у полоні в Італії та Чехословацьку українську бригаду. Колегія підтримала таку ідею. І тоді С. Шухевич спільно з О. Лисняком переконали Начального Вождя НКГА відправити старшину до Відня, де на той час перебував Диктатор, щоб за сприяння Є. Петрушевича швидше залучити українські сили закордоном. Старшину з відповідними інструкціями мав відібрати С. Шухевич, котрий при НКГА був персональним референтом, та відповідав за офіцерський склад УГА. О. Микитка погодився та переконав Г. Ціріца в цій необхідності, хоча останній не був у захваті від такої ідеї. Однак, начальник штабу НКГА відправив до Відня свого ад'ютанта В. Кисілевського. Згідно зі спогадами С. Шухевича, Г. Ціріц не хотів ділити свою владу в УГА з Диктатором.

В цей час на Поділлі вели між собою боротьбу різні політичні сили. Активні наступальні дії здійснювали більшовики проти Доброармії по всій лінії фронту. Залишки Дієвої армії УНР сформовані довкола генерала М. Омеляновича-Павленка та його заступника Ю. Тютюнника готувались до партизанської боротьби в тилах Червоної армії.

Колегія старшин була зацікавлена у відновленні спільної боротьби проти ворогів за єдину Україну. Тож з цією метою вони встановили зв'язок з «Українською Краєвою Радою» під керівництвом І. Макуха. Організація також підтримувала контакти з армією М. Омеляновича-Павленка і представниками УНР, що залишились на Поділлі та стала посередником між Наддніпрянськими частинами та Колегією старшин [16, с. 16].

Відносини колегії з Наддніпрянськими частинами в цей час не припинялися. Ю. Тютюнник згадував: «Фактично Українська Галицька Армія не тільки не робила ворожих кроків, а навіть допомагала нам чим могла» [22, с. 31]. На думку М. Ковальчука в середовищі Дієвої армії УНР все ще були надії, що УГА покине А. Денікіна та перейде на їх бік [9, с. 277]. В кінці листопада було відправлено таємну делегацію до Терешполя, що біля Любара. До неї увійшли Г. Давид і П. Петрик. Метою, згідно зі спогадами М. Омеляновича-Павленка, було «досягнення ясності акції з наддніпрянцями» [14, с. 231]. Представництво Директорії на Поділлі підтримало акцію до порозуміння. На початку грудня генерал М. Омелянович-Павленко з метою забезпечення безпечного переходу арміям УНР через залізничну лінію Вінниця-Козятин, котра знаходилась під контролем І-го галицького корпусу відправив виконувача обов'язків начальника штабу, полковника А. Долуда, до Вінниці [14, с. 265]. Колегія старшин погодилась забезпечити Дієвій армії безпечний шлях через позиції УГА. З цією метою М. Тарнавський надав двох вершників, котрі попередили команданта 1-го корпусу УГА А. Шаманека [15, с. 16].

Колегія старшин підтримувала взаємини УГА з представниками Директорії на Поділлі. Вона відправила таємних посланців Д. Сухенка та М. Балицького до голови ради народних міністрів І. Мазепи в Липовець з пропозицією знову об'єднати армії. Міністр пообіцяв свою допомогу у цій справі [12, с. 329]. Уряд УНР на Поділлі також мав бажання відновити єдність з галичанами. Відносини між українськими арміями підтримав і М. Омелянович-Павленко. Було організовано таємну зустріч між делегаціями під керівництвом М. Левицького і П. Феденка від уряду та полковни-

ків Никонова, Вишнівського та поручників Веремієнка і Макаренка від Дієвої армії УНР та представників від Колегії старшин УГА [14, с. 265]. В Липівцях 15 грудня 1919 р. розпочались переговори між обома українськими арміями. За їх підсумків 24 грудня 1919 р. в Липівцях було укладено угоду, за якою УГА переходила до складу Дієвої Армії УНР. Від колегії її підписали О. Лисняк та Д. Паліїв [12, с. 330], [14, с. 265]. Від дієвої армії підписали Никонів, Вишневський, Веремієнко та Макаренко [22, с. 32].

Угода передбачала, що керівництво над обома арміями переходило до М. Омеляновича-Павленка. В свою чергу М. Тарнавський, до такого стану справ, віднісся цілком лояльно [20, с. 146]. Крім того після підписання угоди відбулась спільна нарада між делегаціями УНР та УГА. Вона проголосила нову владу «Рада республіки», куди увійшло дванадцять членів від обох сторін [16, с. 17].

25 грудня І. Мазепа отримав листи від О. Лисняка та М. Тарнавського. Перший датований 23 грудня підтверджує повний перехід УГА у підпорядкування уряду УНР. В другому листі Начальний Вождь НКГА повідомив, що буде намагатись утримувати позиції в районі Вінниця – Жмеринка – Вапнярка «з метою забезпечення адміністративної праці уряду УНР та удержання публічного ладу й порядку в згаданім районі» [12, с. 265]. М. Тарнавський і без цієї угоди мав у планах тримати УГА в цьому районі всупереч домовленостям з Доброармією евакуювати військо до Одеси. [20, с. 146]. Проте очікуване возз'єднання українських армій не відбулось. Причинами цього стали:

- 1) активний наступ Червоної армії на Поділлі;
- 2) переговори велись таємно від начальника штабу Г. Ціріца та його прибічників у НКГА;
- 3) УГА не відновилася від епідемії тифу і була стаціонарною та малорухливою, на відміну від Дієвої Армії, котра під час Першого зимового походу перейшла на партизанські методи ведення війни, що потребувало високої мобільності.

Паралельно цьому, представники Колегії старшин вели таємні переговори з більшовиками через підпільний Подільський ревком. Ним керував більшовик А. Хвиля. Також до нього входили боротьбисти Ковтунович та Микітка. Колегія використала переговори з більшовиками як запасний варіант, на той випадок, якщо з УНР не вийде домовитись. Також вона потребувала інформації про їхні плани стосовно УГА.

Внаслідок цих таємних переговорів було утворено Вінницький ревком УГА. Це не було при-

чиною пробільшовицьких орієнтацій галицької армії, як це намагається подати В. Солдатенко [19, с. 437]. Це був вимушений хід на випадок порятунку заражених на тиф військових. І. Цюкан згадував, що «Галицька Армія находилася тоді в такому положенню, що не мала вибору, куди йти, а відтак, що вона взагалі нікуди не переходила, тільки радянські війська прийшли на територію, зайняту Галицькою Армією» [23, с. 6].

Переговори з більшовиками від Колегії старшин вели Д. Паліїв та В. Чайківський. Перший згадував, що, починаючи з 10 грудня, майже кожного дня вище згадані представники подільського ревкому приходили до нього на квартиру, де вели довгі розмови. При цих зустрічах Д. Паліїв видавав себе за секретаря, а В. Чайківський за члена неіснуючого на той час Ревкому УГА [16, с. 16]. М. Тарнавський спостерігав за ходом розмов і свою думку висловив Д. Паліїву про цих людей і ці переговори: «Колись вони вас закатруплять» [20, с. 146]. Д. Паліїв також мав сумніви стосовно більшовиків. А стосовно їх методів роботи згадував, «Спритні посушення большевиків не одному могли тоді завернути в голову. Можна було справді повірити, що большевики по невдачах переродилися, що на зміну Муравйова йдуть спасителі» [16, с. 17].

На зборах Колегії старшин 14 грудня, коли там був Н. Гірняк, Д. Паліїв вирішив скласти з себе повноваження переговорника з більшовиками, пояснюючи це тим, що скомпрометував себе перед А. Хвилею настільки, що останній йому вже не довіряє [16, с. 17]. Колегія прийняла рішення замінити його на Н. Гірняка, котрий не був причетний до союзу УГА з А. Денікіним, на що той погодився [4, с. 14]. Для УГА було необхідно укласти перемир'я з більшовиками через їхні потужні наступальні дії на денікінців.

Д. Паліїв організував зустріч представників УГА в складі Н. Гірняка, Г. Давида, О. Гачкевича та Є. Коханенка, який займався створенням Галицької комуністичної партії, з представниками більшовиків очолюваних А. Хвилею десь на початку 20-х чисел грудня. Сам в цей час відправився в Липівці на переговори з УНР. Про деталі зустрічі можна прочитати в спогадах Н. Гірняка. На цій зустрічі Н. Гірняк заявив, що він зацікавлений у союзі з більшовиками, незалежно від ситуації на фронті. А. Хвилі ця позиція сподобалась. Він жалівся на Д. Паліїва, називав його спекулянттом, і «як тільки фронт УГА просунеться на одну версту вперед, він зриває переговори, коли ж червоні війська просунуться вперед, він прибігає до

нього на розмову» [4, с. 18]. Д. Паліїв був талановитим військовим, проте йому не вистачало умінь та навичок, щоб вести переговори з російськими комуністами, котрі вже на той час мали відпрацьовані методи як правильно подати свої погляди.

В свою чергу А. Хвиля говорив про переваги союзу з більшовиками і про рішення VIII-го з'їзду РКП(б) [4, с. 18]. Цей з'їзд, який проходив протягом 18–23 березня 1919 р. справді проголошував права автономії України, Литви, Латвії та Білорусі. Проте резолюція з'їзду встановлювала існування єдиної комуністичної партії з єдиним ЦК. А рішення ЦК РКП(б) були обов'язковими до виконання всіма нижчими структурними елементами. «Центральні комітети українських, латвійських, литовських комуністів користуються правами обласних комітетів партії і цілком підпорядковані ЦК РКП» [17, с. 413]. Тож по факту більшовики визнавали повну свободу України межі якої окреслювала комуністична Москва, що не звучить як вільний союз республік.

Н. Гірняк проявив мудрість у переговорах з А. Хвилю. Він називав УГА екстериторіальною організацією, котра не зацікавлена у вирішенні політичних питань Наддніпрянщини і що чинна НКГА та А. Денікін були непопулярними серед вояків. Його вимогами були: збереження цілісності, структури та майна УГА; лікування хворих галицьких військових, забезпечення галичан у санітарних матеріалах та харчах. В обмін, УГА буде союзницею Червоної армії у війні проти Польщі [4, с. 19].

В. Солдатенко ці слова Н. Гірняка використав, щоб звинуватити УГА в тому, що вона відмовилась вести подальшу боротьбу спільно з Дієвою армією УНР [19, с. 437]. Проте угода укладена в Липівцях суперечить цій тезі дослідника. В спогадах Н. Гірняка, на які робить посилання В. Солдатенко є пояснення чому він виразив свою позицію саме так. Не зважаючи на спільну боротьбу за Соборну Україну, він був змушений обманути більшовиків, щоб переговори мали шанс на успіх [4, с. 19]. Загалом, знаючи природу більшовиків, з ними щиро вести справи не є мудрим вчинком.

24 грудня після підписання союзу з Дієвою армією УНР Д. Паліїв повернувся до Вінниці. На нього одразу вийшов А. Хвиля з вимогою залучити УГА у більшовицькому перевороті в місті, котрий вони запланували на цей вечір. Це не входило в плани Колегії старшин тому було необхідно їх зупинити. Д. Паліїв використав момент приходу В. Чайківського, щоб зустрітися з М. Тарнавським і повідомити про задуми більшовиків [15, с. 12].

Начальний вождь, вирішив не допустити перевороту та віддав відповідні розпорядження команді міста і здійснив евакуацію НКГА на вінницький залізничний вокзал. Наступного дня М. Тарнавський разом з штабом виїхав з Вінниці до Крижополя та передав Д. Палієву та О. Лисняку «щоб дальше бідолахи пили...пиво, що його самі наварили» [20, с. 147].

Д. Паліїв вирішив внести роз'яснення в цю ситуацію і заявив більшовикам про укладений договір з Дієвою армією УНР. Він сказав: «Укр. Галицька Армія не тільки що не допоможе вам у перевороті, але кожну вашу пробу здусить силою» [15, с. 12]. Таким чином він запобіг перевороту, але і ускладнив роботу для Н. Гірняка, який і дальше продовжував вести переговори з більшовиками та вже без мандату від колегії. Коли перший був дуже імпульсивною людиною і в його роботі визначальними були різноманітні пориви у прийнятті рішень, то другий в ході роботи був зважений, вивчав інформацію, виявляв загальний стан справ у якому йому доведеться працювати і на базі цих даних робив висновки та стратегію до роботи.

Вже після від'їзду штабу НКГА Вінницю зайняли частини отамана Я. Шепеля, котрі ділили місто з I-м корпусом УГА. Більшовицькі сили зайняли Калинівку, яка відкривала шлях до міста. Під впливом цих подій Д. Паліїв остаточно сформував ревком УГА, куди спершу увійшли Г. Давид, М. Опока та В. Чайківський, а сам відправився до Балти куди евакуювалася НКГА. В дорозі, будучи хворим на тиф, він остаточно втратив сили і змушений був зупинитися у Шпикові в лічниці IV бригади УГА під керівництвом лікаря С. Гайдучка [15, с. 13]. Найбільш ймовірно, утворення ревкому УГА було останнім рішенням таємної Колегії старшин УГА, перед тим, як вона реорганізувалась у вінницький ревком УГА. Протягом перших кількох днів до нього ввійшли: голова – Г. Давид, заступник голови – Н. Гірняк; члени: І. Курах, М. Опока, О. Паліїв (брат Д. Паліїва), М. Козоріз, А. Музичка, Ф. Кондрацький, М. Дідуник, М. Балицький, В. Чайківський, М. Угрин-Безгрішний – всі вони були представниками УГА [4, с. 24].

Умовно, датою припинення вважається 25 грудня 1919 р., коли штаб НКГА покинув Вінницю і на її базі почав формуватися ревком УГА. Згідно з спогадами С. Шухевича вона мала п'ять засідань, на чотирьох з яких він був особисто присутнім [25, с. 137].

Крім того, на останньому засіданні Колегії старшин розглядалося питання про усунення Началь-

ника штабу НКГА Г. Ціріца, через його постійні саботажницькі дії проти української справи та повну лояльність і бажання вислужитись А. Денікіну. М. Тарнавський намагався не допустити цього. Він вважав, що ця дія призведе до чималої шкоди для УГА [20, с. 145]. Питання про його ліквідацію підіймалось як мінімум ще один раз. Ще до утворення колегії, коли його було призначено начальником штабу НКГА 7 листопада 1919 р.

Висновки. Загалом таємна Колегія старшин УГА сформувала українську політичну опозицію старшині, котра симпатизувала А. Денікіну та була лояльною до Добровольчої армії Півдня Росії. Проте, не було остаточно вибудовано структуру організації в УГА та не сформовано політичний провід. Контакт з Є. Петрушевичем встановити не вийшло та возз'єднання з Дієвою армією УНР по факту не відбулось. Однак, це не було виною спілки. Вона намагалась за складних умов тотального наступу більшовиків та епідемії тифу зберегти загальнонаціональний проукраїнський характер УГА. Ревком УГА,

створений на її базі, зумів заопікуватись хворими військовими, котрі потрапили під окупацію більшовиків. Це допомогло врятувати їхнє життя, зберегти інформацію про національні змагання та продовжити боротьбу за українську державу вже у іншому руслі. Її колишні члени вели боротьбу за незалежність України в міжвоєнний період у лавах УВО, ОУН, чи захищали українців на політичних процесах в судах (С. Шухевич). А переговори та спроба укладення союзу УГА з Дієвою армією УНР вказує на безпідставність тверджень того, що переведення М. Тарнавським галицьких військових сил до Добровольчої армії Півдня Росії стало денонсуванням акту Злуки. Не зважаючи на політичну кон'юнктуру, котру формували лідери Національних змагань, тяглість до створення єдиної соборної Української держави зберігалась серед галичан та наддніпрянців завжди. Діяльність Колегії старшин є частиною боротьби за спільну державу в період Української національної революції 1914–1923 рр.

Список літератури:

1. Бродієвич Є. В чотирикутнику смерті Причини до трагедії УГА на Великій Україні. Нью-Йорк: Українське видавництво «Говерля», 1975. 86 с.
2. Васьків Т. Судовий процес над Мироном Омеляновичем Тарнавським. *Південний архів (історичні науки)*. Випуск XLV.: Видавничий дім «Гельветика», 2024. С. 5–11.
3. Васьків Т. Шевченківський здвиг 28 червня 1914. Роль Степана Шухевича. *Матеріали звітної наукової конференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2023 рік. Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника 1–5 квітня 2024 року*. Івано-Франківськ: Електронне видання, 2024. С. 50–52.
4. Гірняк Н. Останній акт трагедії Української Галицької Армії. Нью-Джерсі: Видання українського військово-історичного інституту у США. 285 с.
5. Денник Начальної Команди Української Галицької Армії. Нью-Йорк: «Червона калина» українська видавнича кооператива, інк., 1974. 325 с.
6. Доценко О. Літопис Української революції. Матеріали і документи до історії Української революції. Том II, Книга 4. Київ-Львів: Накладом автора. 362 с.
7. Завальнюк О. Українська галицька армія на Поділлі (липень 1919 – травень 1920). Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006». 2013. 292 с.
8. Ковальчук М. «Армія терпить понадто від тисяч ран...» До питання про чисельність Української Галицької армії на Великій Україні в 1919 р. *Військово-історичний альманах*. Випуск 2. С. 30–44.
9. Ковальчук М. Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння. Київ: Темпора, 2006. 576 с.
10. Кучерук В. Українська Галицька Армія: довідник. Львівський історичний музей. Київ: Київська нотна фабрика, 2010. 448 с.
11. Левицький О. Галицька Армія на Великій Україні (спомини з часу від липня до грудня 1919). Відень: друкарня Г. Енгеля і сина, 1921. 194 с.
12. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. К.: Темпора, 2003. 607 с.
13. Макух І. На народній службі: Спогади. Київ: Основні цінності, 2001. 572 с.
14. Омелянович-Павленко М. Спогади командарма (1917–1920): Документально-художнє видання / Упорядник: М. Ковальчук. Київ: Темпора, 2007. 608 с.
15. Паліїв Д. На чисту воду, З моїх споминів (докінчення). *Літопис Червоної Калини*. Ч. 7–8 від липня-серпня 1930 року. С. 12–13.

16. Паліїв Д. На чисту воду. З моїх споминів. *Літопис Червоної Калини*. Ч. 6 від червня 1930 року. С. 15–17.
17. Протоколи съездов и конференций всесоюзной коммунистической партии (б). Восьмой съезд РКП(б) 18–23 марта 1919 г. / под редакцией Ем. Ярославского. Москва: Партийное издательство, 1933. 555 с.
18. Процес генерала Мирона Тарнавського. Вінніпег: Накладом хорунжого УСС Дмитра Микитюка, 1976. 72 с.
19. Солдатенко В. Україна в революційну добу У 4-х томах: Т. III Рік 1919. Київ: Світогляд, 2010. 453 с.
20. Тарнавський М. Спогади. Львів.: Вечірня година, 1992. 163 с.
21. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Київ: Темпора, 2007. 536 с.
22. Тютюнник Ю. Зимових Похід 1919–20 рр. Частина 1. Політичний огляд з документами в тексті. 3-тє видання.: Нью-Йорк: Видавництво Чарторийських, 1966. 99 с.
23. Цьокан І. Від Денікіна до більшовиків. Фрагмент споминів з Радянської України. Відень: Видання «Українського Прапора», 1921. 19 с.
24. ЦДАВО України Ф. 2188. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 240.
25. Шухевич С. «Спомини». Частина III. Від липня 1919 до січня 1920. Львів: Видавнича кооператива «Червона калина», 1929. 162 с.

Vaskiv T.R. ACTIVITIES OF THE SECRET COLLEGE OF CHIEFS IN THE ENVIRONMENT OF THE UKRAINIAN GALITIC ARMY IN PODILL (NOVEMBER – DECEMBER 1919)

The article reconstructs the activities of the secret Collegium of Senior Officers, an organization within the Ukrainian Galician Army (hereinafter – UGA) during the period of the agreement with Anton Denikin's Volunteer Army. In the process of writing the article, the principles of objectivity and historicism were used. Methods of analysis, synthesis, historical reconstruction, prosopographic and comparative-historical methods of scientific research were also used. In the course of the work, the activity of the Ukrainian secret Collegium of Elders as part of the UGA was reproduced, reconstructed and analyzed. It has been proven that during the Ukrainian National Revolution and liberation struggle (1914–1923) representatives of the Ukrainian Academy of Sciences fought for a conciliar independent Ukrainian state. The union that was concluded with the Volunteer Army of the South of Russia in Zvyatkivtsi was not of a political nature and did not reflect the real national aspirations of the people of Galicia. It was a forced action, committed by M. Tarnavskyy, the head of the Main Command of the Ukrainian Galician Army, under the influence of external and internal factors.

It has been analyzed that the secret College of Elders of the UGA formed the Ukrainian political opposition to the elder, who sympathized with A. Denikin and was loyal to the Volunteer Army of the South of Russia. However, the structure of the organization in the UGA was not finally built and the political leadership was not formed. It was not possible to establish contact with E. Petrushevich, and in fact the reunion with the Active Army of the Ukrainian People's Republic did not take place. However, this was not the union's fault. She tried to preserve the nationwide pro-Ukrainian character of the UGA under the difficult conditions of the total offensive of the Bolsheviks and the typhus epidemic. The Revkom of the UGA, created on its base, managed to take care of sick soldiers who fell under the occupation of the Bolsheviks. This helped save their lives, preserve information about national competitions and continue the struggle for the Ukrainian state in a different direction. Its former members fought for the independence of Ukraine in the interwar period in the ranks of the Ukrainian Communist Party of Ukraine, OUN, or defended Ukrainians in political trials in courts (S. Shukhevych). And the negotiations and the attempt to conclude an alliance between the UGA and the Active Army of the Ukrainian People's Republic indicate the groundlessness of the claims that M. Tarnavskii's transfer of the Galician military forces to the Volunteer Army of the South of Russia was a denunciation of the Zluka act. Regardless of the political conjuncture, which was formed by the leaders of the National Competitions, the desire to create a single cathedral Ukrainian state was always preserved among the people of Galicia and Transnistria. The activities of the College of Elders are part of the struggle for a common state during the Ukrainian National Revolution of 1914–1923.

Key words: UGA, Secret College of Elders, UNR, ZOUNR, S. Petliura, E. Petrushevich, M. Tarnavskyy, Dobroarmiya.